

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної конференції

«ГОНЧАРІВСЬКІ ЧИТАННЯ»

присвяченої 96-річчю з дня народження

доктора сільськогосподарських наук,

професора Гончарова Миколи Дем'яновича,

23-24 травня 2025 р.

Суми - 2025

УДК 338.45:630*8

ОСЬМАЧКО О.М., МАЛАНДИЙ Т.М.**АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ РИНКУ ЛІСОМАТЕРІАЛІВ ТА ПИЛОМАТЕРІАЛІВ В УКРАЇНІ**

Ринок лісоматеріалів та пиломатеріалів в Україні є складним та багатограним утворенням, еволюція якого тісно пов'язана з історією незалежної держави та трансформацією економічної моделі. Фактично, його становлення розпочалося з моменту проголошення незалежності, успадкувавши значну частину принципів та практик лісокористування, що панували в Радянському Союзі. Однією з ключових особливостей цієї спадщини стало закріплення в Лісовому кодексі України інституту так званого «постійного лісокористування».

Стаття 19, частина 2 Лісового кодексу України визначає «постійне лісокористування» як головну ознаку господарського суб'єкта, що отримує право власності на заготовлену деревину. Це положення, на думку багатьох експертів, є своєрідним «атавізмом» радянської епохи, що зберігся переважно в пострадянських країнах. Розробники сучасного лісового кодексу, значна частина яких належала до «старої» формації управлінців, наполегливо прагнули зберегти та легалізувати цю норму в законодавстві, і, зрештою, досягли свого. Наслідком такого законодавчого рішення стало фактичне формування природної монополії на ринку круглих необроблених лісоматеріалів для державних та комунальних лісогосподарських підприємств, оскільки лише вони отримали законодавче право бути постійними лісокористувачами [1].

Що стосується ринку пиломатеріалів, які є продуктом переробки лісоматеріалів, тут ситуація склалася дещо інакше. За винятком адміністративних процедур контролю за легальним походженням деревини, які здійснюються Державним агентством лісових ресурсів України (раніше відомим як Державний комітет лісового господарства України), будь-які спеціальні правила регулювання для цього сегменту ринку створені не були. Як результат, ціноутворення на ринку пиломатеріалів підпорядковується загальним економічним законам попиту та пропозиції, формуючись під впливом конкуренції та ринкової кон'юнктури [2].

На відміну від ринку пиломатеріалів, ситуація з ціноутворенням на ринку необроблених лісоматеріалів є значно складнішою та характеризується низкою специфічних особливостей. Однією з ключових відмінностей є відокремлення права спеціального користування лісовими ресурсами від права власності на землю. Це зумовило існування в Україні унікальної системи оподаткування за використання лісових ресурсів, так званої «попеневої плати». Розмір цієї плати залежить від породи деревини, її якості, об'єму заготівлі та регіону [3].

Крім того, для постійних лісокористувачів, які використовують землю для ведення лісового господарства на постійній основі, діє спеціальна пільгова ставка оплати до бюджету за використання земельних ділянок. Ця ставка є значно нижчою, ніж, наприклад, ставки для земель сільськогосподарського призначення. Власне, ці два основні платежі – попенева плата та плата за землю – формують значну частину постійних витрат продавця-постійного лісокористувача у структурі собівартості лісоматеріалів. Усі інші витрати, пов'язані з процесом заготівлі, транспортування, обліку та іншими операційними аспектами, носять змінний характер і значною мірою залежать від ефективності менеджменту на кожному конкретному підприємстві [4].

Період до лютого 2007 року характеризувався тим, що постійні лісокористувачі мали право самостійно обирати покупців на свої лісоматеріали та укладати з ними так звані «прямі

договори». Цей термін, хоча й не мав чіткого юридичного визначення, історично використовувався для позначення безпосереднього зв'язку між продавцем та покупцем лісоматеріалів. Однак, практика укладання «прямих договорів» була визнана корупційним фактором, що створювало передумови для зловживань та непрозорих схем.

З метою вдосконалення механізмів продажу необробленої деревини та мінімізації корупційних ризиків, 19 лютого 2007 року Центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику в лісовій сфері (на той час Держкомлісгосп України, пізніше реорганізований у Держлісагентство України), було прийнято та юстовано Наказ №42 «Щодо вдосконалення механізмів продажу необробленої деревини». Цим нормативно-правовим актом значну частину лісоматеріалів, заготовлених постійними лісокористувачами, було зобов'язано реалізовувати через проведення англійських аукціонів на базі товарних бірж [5].

Положення до Наказу визначало загальні правила проведення таких аукціонів, а детальні процедурні аспекти розроблялися безпосередньо товарними біржами у їхніх власних регламентах. У загальних рисах механізм аукціонів виглядав наступним чином: у визначену дату на аукціон збиралися представники покупців, які попередньо проходили акредитацію на відповідній товарній біржі. Аукціони проводилися в розрізі областей за графіком, який розроблявся Державним агентством лісових ресурсів України. Окремо Наказом №42 передбачалося проведення спеціалізованих аукціонів для виробників фанерного або плиточного асортименту, враховуючи специфіку їхніх потреб у сировині [5].

Процес аукціону проводився ліцитатором біржі. Пропозиція до продажу від постійних лісокористувачів формувалася у вигляді лотів – окремих партій однорідного товару, об'єм яких, як правило, відповідав транспортній одиниці (автомобілю або залізничному вагону). Представники покупців конкурували між собою, підвищуючи ціну на запропонований лот. Ліцитатор фіксував найвищу цінову пропозицію, і за результатами аукціону між лісокористувачем та покупцем укладався договір купівлі-продажу необробленої деревини, дія якого зазвичай обмежувалася наступним кварталом. Важливо зазначити, що Наказ №42 формально не забороняв укладання «прямих договорів» (що було б юридично некоректно), однак суттєво обмежував ініціативу керівників постійних лісокористувачів у самостійному пошуку покупців, орієнтуючи їх на обов'язкову участь в аукціонах [5].

З часом практика проведення аукціонів з продажу необробленої деревини виявила низку суттєвих зловживань та недоліків, які негативно впливали на прозорість та ефективність ринку. Серед найбільш поширених порушень були змови між представниками покупців з метою штучного заниження цін, попередній розподіл лотів до початку аукціону, необґрунтоване завищення цін окремих лотів для обмеження доступу до них небажаних конкурентів, а також випадки фізичного протиправного впливу на покупців з інших регіонів.

У 2015 році в Сумській області було запроваджено пілотний проект з проведення електронних торгів деревиною, який згодом набув загальнонаціонального поширення. Ключовою перевагою електронних торгів стала відсутність прямого контакту між покупцями, що унеможливлювало візуальне спостереження за конкурентами та значно зменшувало ризик змов. Завдяки цьому результати аукціонів стали більш об'єктивними та відповідали принципам чесної конкуренції [6].

Проте, незважаючи на впровадження електронної системи, фундаментальні недоліки, закладені ще Наказом №42, значною мірою збереглися й до сьогодні. Декларації керівництва лісової галузі України про розвиток біржової торгівлі необробленою деревиною поки що не знайшли повного втілення в реальності. Існуюча система, по суті, не є повноцінною біржовою торгівлею, а радше регламентованою процедурою аукціонного продажу, де основна увага

приділяється формальному виконанню правил, а не створенню справжнього конкурентного середовища.

Більшість спроб врегулювати процедуру укладання угод між продавцями та покупцями лісоматеріалів фактично зводяться до забезпечення максимальної фінансової винагороди для товарних бірж, які виступають посередниками в цьому процесі. На даний час у професійному середовищі тривають активні дискусії щодо доцільності та ефективності існуючої системи реалізації лісоматеріалів, пошуку шляхів її реформування та впровадження більш прозорих, конкурентних та ринково орієнтованих механізмів. Подальший розвиток ринку лісоматеріалів та пиломатеріалів в Україні вимагає комплексного підходу, врахування інтересів усіх учасників ринку, удосконалення законодавчої бази та впровадження сучасних технологій для забезпечення його сталого та ефективного функціонування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ваш гід в законодавстві України. [Електронний ресурс]. Лісовий кодекс України. Стаття 19. Права та обов'язки постійних лісокористувачів. – Режим доступу: https://kodeksy.com.ua/lisovij_kodeks_ukraini/statja-19.htm (Дата звернення 17.05.2025 р.)
2. Державне агентство лісових ресурсів України. [Електронний ресурс]. Огляд ринку деревини в Україні: тенденції та майбутні перспективи. – Режим доступу: <https://forest.gov.ua/news/ohliad-ryнку-derevyny-v-ukraini-tendentsii-ta-maibutni-perspektyvy> (Дата звернення 17.05.2025 р.)
3. Товариство лісівників України. [Електронний ресурс]. Пояснювальна записка про проект закону України про ринок деревини. – Режим доступу: <https://tlu.kiev.ua/pro-nas/novini-zakhodi/novina/article/proekt-zakonu-pro-rinok-derevini.html> (Дата звернення 17.05.2025 р.)
4. Перша стремінгова платформа для юристів. [Електронний ресурс]. Стаття 256. Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів. Режим доступу: https://protocol.ua/ru/podatkoviy_kodeks_ukraini_statnya_256/ (Дата звернення 17.05.2025 р.)
5. Офіційний портал Верховна рада України. [Електронний ресурс]. Наказ № 42 «Щодо вдосконалення механізмів продажу необробленої деревини». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0164-07#text> (дата звернення 17.05.2025 р.)
6. Офіційний портал Верховна рада України. [Електронний ресурс]. Постанова від 4 грудня 2019 р. №1178. Про реалізацію експериментального проекту щодо проведення електронних аукціонів з продажу необробленої деревини.

УДК 712.3: 65.011.4

ОСЬМАЧКО О.М., ТКАЧОВ В. В.

ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФОРМУВАННЯ ТОПІАРНИХ ФІГУР ТА ЕКОНОМІЧНОГО ОБГРУНТУВАННЯ ПРОЕКТІВ РІШЕНЬ В УМОВАХ СНАУ

Вступ. У сучасному світі питання гармонізації освітнього простору набуває особливої значущості. Ландшафтний дизайн освітніх установ, зокрема університетів, перестає бути лише функціональним елементом благоустрою та розглядається, як важливий чинник формування екологічної свідомості, естетичного смаку та когнітивного розвитку студентської молоді. В цьому контексті, формування топіарних фігур, як елементів ландшафтного дизайну, що поєднують мистецтво створення скульптур з живих рослин та функціональність озеленення,